



Könyvtárszoba, tele könyvvel: a 93 éves **dr. Gyöngyössy János** eredetiben olvassa a görög és latin nyelvű klasszikusokat. Nem mellékesen még mindig olvas orvosi munkákat is, mindig aktív, sokat sétál, kerékpárral jár, ha az idő engedi. Igazi élő legenda, akivel annyi minden történt életében, hogy hetekig, hónapokig tudná mesélni.

1923-ban született a bánsági Facsádon – úgy tudom, hogy egy hétgyerekes családnak volt a sarja. Érdekes gyerekkora lehetett azon a vidéken, mert a Bánság egy soknemzetiségű hely. Talán innen ered az is, hogy sok nyelvet beszél?

Igen, ott tanultam az utcán két nyelvet, az anyanyelvet pedig bent a kapun belül. Ez mostanában jutott eszembe. Ha a kapunkon kimentél, ott egy vegyes világ volt: balra románok, ott szemben Stokkerék, zsidó család, mindenféle fajta. Régi, Habsburg-korszakban letelepedett szlovákok is voltak, elég szép számmal.

A kapunkon belül Nagy-Magyarország volt, jó magyar emberek voltak a szüleim. Apám Karánsebesen a törvényszék bírója volt, egész fiatalon – 1915-ben levizsgázott, 16-ban még Nagybányán volt, aztán odatették Karánsebesre, aztán a trianoni impériumváltással kitették az egész magyar bírói kart.

Apám így került Facsádra – ő egy budapesti ember volt, de székely eredetű, az eredeti neve Kálnoky-Gyöngyössy volt, csak elhagyta a Kálnokyt vagy kisbetűvel írta.



Nagyapám még Kálnoky-Gyöngyössy Dániel volt, ő a magyar állami vasutak számvevő-tisztje volt, a Székely Mikó Kollégiumban végzett, ott volt a Csík-Brassó vasútvonal építésén, aztán elkerült a Bártfa-Eperjes vasútvonalhoz, közel a lengyel határhoz. Ott ismerkedett meg Voloszinovics Apollónia fiatal özvegyasszonnyal, akinek már volt egy leánya – apám a második házasságából született Apollóniának, aki nem tudott magyarul, németül beszélt. A Grimm meséket én németül hallgattam tőle, a nagymamámtól.

Az elemi iskolát milyen nyelven kezdte?

Vegyesen, hogy a német mondja, feinge mischt, tehát finomkeverék volt, de ez gúnyszó náluk. A facsádi iskola mellett volt magyar óvoda, de én nem jártam óvodába, mert egyszer elvittek és elkezdtem bögni. Otthon ott voltak a testvéreim, voltunk elegen, nem hiányzott. A húgom két évvel kisebb volt, ő ma Backamadarason él, 91 éves, nyugalmazott tanítónő.

Román iskolával kezdtem, mert 1929 őszén, amikor kellett volna mennem az első elemibe, megszűnt a magyar iskola a „telepen” – ez Facsádnak egy nagyon szép, rendezett része volt. Gondot okozott a szüleimnek, hogy akkor írni-olvasni románul tanulok? Három évesen egy kocacukorért már a Talpra magyart szavaltam. Ilyen magyar környezetből egy Regátból jött idegen nőhöz kerültem.

„János, te nem vagy való papnak!”

Elvégeztem a négy elemi, de anyámék nem nyugodtak ebbe bele – működött egy magyar magániskola, amiben egy szintén Trianon után „kilódított” tanító, Lujza néni tanított. Oda többen is jártunk, másodiktól úgy voltunk, hogy délelőtt a román iskolában tanultunk, délután Lujza néninél, aki vizsgázott tanítónő volt.

Harmadik román elemiben már németet is tanultunk. A mai német nem tudja elolvasni a gót betűs németet, mert Hitler eltörölte, áttértek a latin betűkre – mi még gót betűkkel tanultunk németül írni és olvasni, külön füzetünk volt arra. Nyolc-tíz évesen már három nyelv volt belém „suppintva”.

Facsádról hogyan került el?

1933-ban négy román elemiről megvolt az igazolásom, azzal Gyulafehérvárra mentem. Csodálatos nyolc esztendő gyúrtam ott le – nem olyan középiskola volt, mint az udvarhelyi vagy a csíkszeredai, pláne nem olyan, mint a temesvári vagy a kolozsvári, amit most Báthorynak hívnak, akkor piarista gimnázium volt.



Fától faig, bombatolcsértől bombatolcsérig

Én 1941 júniusában mentem át egy védett határon, a búzaföldön. Nappal felálltunk egy udvari asztalra Pécskán a tanítóval, aki megmutatott a távolban egy magas épületet – az volt Battonya községnek a vasútállomása. Akkor világítás nem volt éjszaka, de az épület homlokzatát nagyon messziről is lehetett látni.





Vissza az egyetemre – majd Udvarhelyre

Tudtam angolul, beszéltem az angol tisztekkel, amíg a német tisztek nem beszéltek – egy hétig én voltam a tolmács, étel, ital volt biztosítva, ha cigarettáztam volna, az is lett volna. Aztán eltávozásit kaptam a parancsnokságtól, gépelt iratot, amin az állt, hogy ez a hadifogságban levő magyar honvéd hazajöhet. Megvoltak a dokumentumaim, az egyetemi indexem, de elvették, egy helyre rakták, később visszaadták.

Volt egy olyan tervem is, hogy ott maradok Innsbruckban az egyetemen, híres orvosi kara volt, különbözetit kellett volna tennem. Adtak volna időt rá, hogy felkészüljek, belátták, hogy milyen helyzetben kerültem oda.

Hogyan tudott hazajönni a háború után?

Elfogott a honvágy, arra gondoltam, hogy visszajövök Kolozsvárra és folytatom az egyetemet. Nem lett volna gond, hogy románul tanulok tovább, de akkor ilyen Maniu-szellemiség volt ott, s gondoltam, én ilyen darázs-fészekbe nem ülök bele. Vonattal jöttem haza, 1945. szeptember 11-én értem be Facsádra, hazagyalogoltam, éjszaka kopogtam az utcai ablaknál, anyám jött ki félve, hogy ki jön olyankor. „Jánoskám, te vagy?!”

1945. december 5-én mentem Kolozsvárra, az egyetemre, a dékán mondta, hogy megváltozott a helyzet, útbaigazított – Marosvásárhelyen van a Bolyai Egyetemnek kihelyezett fakultása. Még aznap átutaztam autóbusszal. Ott találkoztam azzal a kollégámmal, a hétfalusi csángó-magyar Székely Sándorral, akivel évfolyamtársak voltunk. „Hát te János, te élsz?” – örvendtünk egymásnak.

1949-ben végezte el az egyetemet, hogyan került utána Székelyudvarhelyre?

Az udvarhelyi Bokor Emma is orvostanhallgató volt, három évvel járt alattam az egyetemen. Megismertem, megszerettük egymást – ő nem nagyon akart hazajönni, jól tanult, ott is maradt volna az egyetemen. Nekem meg nem nagyon tetszett, én Kolozsvárral voltam eltelve. Feleségem lett, vittem haza, bemutattam a szüleimnek, neki nagyon tetszett ott s a szüleimnek is, hogy ő egy székely leány.

Ők csak Nyirő meg Tamási műveiből ismerték a székelyeket, s most kaptak egy valódit!



Így kerültem én Udvarhely vonzásába, de akkor határoztam el, hogy idejövök, mikor dr.

Jaklovsky Alfonz azt mondta, hogy van mellette egy alorvosi állás. Én a gyermekgyógyászati klinikán már gyakornok voltam Vásárhelyen, ott talált engem meg, összefutottunk a klinikán. Emma, a feleségem tudott erről, üres volt a régi házuk, mert a pap bátyja tífuszban meghalt. Apósomat nem is ismertem, ő néhány évvel azelőtt meghalt.

Hogyan lett tüdőgyógyász és miért arra szakosodott?

Dr. Kállay Ernő a Haberstumpf-villa épületben egy hatvanágyas TBC-fektetőt rendezett be, akkoriban nagyon sok volt a TBC-s gyerek, népbetegségnek számított, nem győztük járni a vidéket. A rajon járművet adott, azzal jártuk a falvakat. Olyan nyilvántartónk volt, hogy nem tudom, hogy hol volt még olyan. Kállaynál nagyon jó iskola volt nekem arra, hogy egy bizonyos idő múlva Bukarestben szakosodhassak, mert addig gyermekszakorvos voltam.

Tartományi engedéllyel elengedtek a gyermekhálózatból, a kommunizmusban ez nagyon nagy dolog volt, a Securitate szeme is folyton rajtunk volt.

Miért volt ez annyira fontos a rendszernek?

Azért, hogy neveljük fel az új kommunistákat, hogy legyen meg a népszaporulat és az ne legyen osztályidegen, ahogy akkor mondták. Ez nem egészségügyi, hanem politikai probléma volt – a rendszernek nem az fájt, hogy a gyermek TBC-s, hanem az, hogy abból a gyermekből legyen egy jó párttitkár vagy egy hajcsár vagy egy szekuritátés.

Az átállás egyszerű volt, megkaptam az engedélyt, 1955. október elsején ott voltam Bukarestben szakorvosi tanfolyamon. Ez egy féléves képzés volt, dr. Marius Nasta akadémikus, híres román tudós embernél tanultam, a bukaresti Filareten egy hatalmas klinika-telep volt, ahol tüdősebészet is volt. Cărpinișan főorvos is ott dolgozott, neki az édesanyja magyar volt. Az egész orvosi nyelvet át kellett formáljam románra, mert én Kolozsváron magyarul tanultam végig.

Egészen 1968-ig a mostani Haberstumpf-villában volt a tüdőszanatórium, ami előtt egy szép székely kapu állt – ez ma a szejkei kapumúzeumban van. A TBC-t viaszosították,

a rendelő átkerült az Imreh Domokos-féle magánkórház épületébe, de az már jóval kisebb volt, ahol 1987-ig, nyugdíjazásáig dolgozott.

A régi pecséten lehet olvasni, hogy Székelyudvarhelyi TBC-védőotthon, ez még magyar időben keletkezett, Magyarországon még több beteg volt, mint Erdélyben, az alföld tele volt. A kicsi épületben csak a röntgen működött és egy bakteriológiai laboratórium a TBC és a Koch-bacillus kimutatására. Tudtunk nagyon komolyan, tudományosan gyógykezelné, de már sokkal kisebb létszámmal, személyzettel működünk – a Haberstumpf-villában negyvennégyen voltunk, ha jól emlékszem.

1987-ben mentem nyugdíjba, a várral szembeni utcában dolgoztam. Közben megépült az új kórház [dr. Mátyus András igazgatósága alatt](#), a régi épületben, [az Imreh-szanatóriumban](#) egy kicsi rendelőm volt.

Nyugdíjba vonulása után is nagyon aktív maradt, hiszen egészségügyi rádióműsort vezetett, cikkeket írt. Egy bizonyos kor után már nem vezetett autót. A látása, a reflexei már nem úgy működtek?

Nem mindegy, hogy valami ötven méterre van tőlem vagy száz méterre, erre sokan nem figyelnek. 2010-ben, 87 évesen én már észrevettem, hogy János, ezt hagyd békén. Azóta kerékpárral járok, a nagy forgalmat elkerülöm – úgy megyek a kerékpárral, mintha autóval mennék. Persze van, aki leszólít, hogy doktor bácsi, itt fáj. Intek, hogy nuku, rendelés nincs az utcán.

Még mindig nagyon sokat olvas.

Nagyon sokat olvasok, hírlapokat is, illetve a szakkönyveimet is. Amerikai, bécsi szerzők munkáit is olvasom. Tulajdonképpen, orvosbiológia, ami az élettel kapcsolatos. Orvosként nem tudtam, hogy az összes sejt, akármilyen helyen van, benne van az információ. Még az is, hogy hatéves koromban leszöktem a Begára, édesanyám hazavitt és a könyvtárszobában elvert.

Jóval túl van a kilencvenedik életén. Minek köszönhető, hogy ennyire jó egészségi

állapotban tudott megmaradni, mire figyelt mindig?

Roppant egyszerű. A jókedély. Mindig jókedvem volt. Még a börtönben is. 19 éves koromban, érettségi után pár hónappal is át akartam szökni a határon, de elkaptak és bekerültem a brassói fogházba. De ott is feltaláltam magamat, én kormányoztam az egész bandát. Végighallgattam mindenkit, mint egy pap, mindenki mondta a baját a börtönben. Az egyik öreg szász azt mondta, hogy tudja meg, uram, magából nagy ember kell, hogy legyen.



Ez nem a levegőből jött, ennek alapja kell legyen. A húgommal is beszéltek, hogy az egész család hosszú életű volt. Anyám is mondta annakidején, Jánoskám, te rossz gyerek voltál. Igaza volt, mindent akartam, mindent szerettem. Megtanultam én a csúnya beszédet is. Anyám azt mondta, hogy „Nem tudtalak soha megcsapni, pedig annyi rosszaságot csináltál. De amikor megláttam azt a mosolygós arcodat, veled együtt kellett röhögjek!”